

מדריך לתכנון חצרות פעילות
למסגרות לאוכלוסיה עם פיגור שכלי

מאת ריבה מוסקל, קרן שלם

נכתב בשנת 1998

חברי ועדת ההיגוי:

חפר כרמית – מפקחת השרות למפגר – משרד העבודה והרווחה.
טל דליה – מפקחת סל שח"ם – משרד החינוך. ת"א
יוגב מינדי – מנהלת חטיבה צעירה "לימן" – רמלה.
כבהא אחמד – מפקח חינוך מיוחד – משרד החינוך. חיפה
כהנא כרמית – פיזותרפיסטית – יועצת משרד העבודה והרווחה. רעננה
מטיאס אנדרי – המוסד לבטיחות וגהות. ת"א
פובזנר גידי – אדריכל. ת"א
שביט דינה – המועצה לא"י יפה. ת"א
שגיא זיוה – רכזת מקצועית, הקרן לפיתוח שירותים לנכים, ביטוח לאומי. י-ם.
מוסקל ריבה – רכזת פרויקטים- קרן "שלם" יו"ר ועדת ההיגוי. ת"א

השתתפו בכתיבת החוברת:

היבטים פרא-רפואיים ומתקן משולב. :
צימרמן אורנה – מרפאה בתנועה – "גן הילד" – חיפה.
בן-מאיר ענת – מרפאה בעיסוק – ביי"ס "חצב", מדריכה במתי"א – ראשל"צ.
כהנא כרמית – פיזיותרפיסטית – רעננה.
גרנט אמיר – מרפא בעיסוק – קיבוץ מגל.

תודה ל –

בר-חיים איקי-מנהל "בית-נועם" קרית אונו.
גרף נורית – מנהלת ביי"ס "תושיה" – נתניה.
גרינברג שרה – מנהלת ביי"ס "הצוריי" – ת"א.
נווה מיכה-שתלן-חב' "חממית" – בית יצחק.
נוראל קטי – אדריכלית-מתכננת חצר מעון "חוסן" – חיפה.
ד"ר סבר צבי-יו"ר הארגון לזואותרפיה בישראל- תל אביב.
פלש גלעד-מסייע ומחנך בעזרת בעלי-חיים-"בקו המגע-אדם וחיה"-מזכרת בתיה.
רבינוביץ נוח – ממונה על בטיחות – משרד החינוך. ירושלים
שי רפי, קים דוד – חברת "גנית פארק" – קיסריה.

זהבה גייר, ורד קרניס ושולמית גלעדי – מקרן "שלם" על עזרתם בהבאת החומר לדפוס.

תוכן הענינים:

מבוא

רקע לפעילות בחצר

איפיוני האוכלוסיה

אופי הפעילות בחצר

היררכיה של חצרות

סוגים של חצרות

חצר כיתתית

חצר מקבצית

חצר כללית-משותפת

אלמנטים בחצר-

אלמנטים

עקרונות בבחירת חומרים

עקרונות בבחירת מיקום

איכויות חצר

היררכיה של פעילות

יחסי גומלין בחצר

מתקנים בחצר.

התיפקוד בחצר - היבטים פרא-רפואיים

המתקן המשולב

מוקדים בחצרות

הצבת מתקנים על גג, על משטח בנוי

מתקן לניידים באמצעות כסאות גלגלים

חצר לבוגרים - גילאי 15 +

נספחים:

טבלאות של איפיונים ודירוג של מתקני חצר.

מקורות נוספים.

חצר פעילות היא מקום טבעי לשעשוע, הנאה ולפיתוח יכולות מוטוריות קוגניטיביות, תוך כדי משחק. החצר נבחנת באפשרויות שהיא מזמנת לפעילות והנאה לאוכלוסיית המשתמשים ובפועל – בהיקף השימוש בה. חצר טובה אינה בהכרח המרחב עם המתקנים הגדולים, המרשימים והיקרים ביותר. איכויות החצר נוצרות מבחירה, שילוב ומיקום של ציוד, אביזרים באופן המתאים והנכון לצרכים של אוכלוסיית היעד המאפשר גמישות ושינוי בהתאם לאיפיוני המשתמשים תכנון החצר מורכב מנושאים ושיקולים המובאים במדריך שלפניכם.

תיכנון שיתחשב במרכיבים אלו ויתאים אותם לצורכי המסגרת, המוגדרים ע"י הצוות הרב-מקצועי המפעיל, יביא להקמת החצר הטובה ביותר בשבילכם.

מבוא

התכנון הייחודי של מבנים למסגרות של אנשים עם צרכים מיוחדים-מבני חינוך מיוחד, תעסוקה, מעון טיפולי ואחרים, אינו מתייחס, ברוב המקרים, באותו אופן גם לחצר. חצר הפעילות, הסובבת את המבנה, מתוכננת לעיתים רבות כתוצר לוואי, תוך התייחסות לשטח הקרקע "שנשאר" אחרי מיקום המבנה ולא כאתר המחייב התייחסות נפרדת וייחודית.

העבודה היומיומית בקרן "שלם" כרוכה בסיורים רבים ובהיכרות עם כל מסגרות היום בקהילה לאנשים עם פיגור שכלי ברחבי הארץ. סיורים שערכנו בבתי-ספר וגנים לתלמידים עם פיגור שכלי ברחבי הארץ - מנצרת בצפון ועד אשקלון בדרום, הובילו למסקנה כי במקרים רבים, תוכנה החצר עפ"י האילוצים שנוצרו בשטח ולא ענתה על הציפיות והצרכים של אוכלוסיית המסגרות.

בעקבות פניות רבות לסיוע תקציבי לפיתוח וציוד חצר, בעיקר למסגרות חינוך, עלה הצורך במדריך שימושי לצוות המסגרת ולמתכננים.

במקור התייחסה החוברת למסגרות חינוך בלבד, אולם העקרונות והרעיונות המובאים בהם מהווים בסיס וכלי עזר לתכנון חצרות למסגרות נוספות של אנשים עם פיגור שכלי כמו מסגרת יומית טיפולית לבוגרים, למפעל תעסוקתי מוגן ועוד

עבור אוכלוסיית האנשים עם פיגור שכלי, יש לחצר מטרות נוספות מעבר להפגה והנאה. בוגרים שוהים במע"ש או במעון הטיפולי במשך כל חודשי השנה, תלמידים שוהים בביה"ס שנים-עשר חודשים בשנה, ביום לימודים הנמשך עד לשעה שש אחר-הצהריים, במימון משרד העבודה והרווחה..

עבור אנשים אלו, החצר היא משאב התפתחותי חיוני. המאפשר את הרחבת האפשרויות הטיפוליות ונתינת ביטוי ליכולות המסייעות לקידום ולהתפתחות הפעילות במתקנים מותאמים מאפשרת התנסויות נורמטיביות לאדם עם הצרכים המיוחדים, ילד או בוגר, התורמות לאיכות חייו.

לצד הרצון לנצל את החצר למטרות טיפוליות, אין להתעלם מכוחה של הנאה הפשוטה הטמונה בחצר המשחקים.

חוברת זו נועדה לשמש מדריך שימושי וכלי עזר לצוות המסגרת בבואו להגדיר צרכים, רצונות וסדרי עדיפויות, בתכנון עתידי של חצר או בחידוש ורענון של חצר

קיימת וכן למתכנן שיראה את החצר מלכתחילה כחלק אינטגרלי מהתכנון הכולל של המסגרת.

אנו מבקשים להציג את השאלות והנושאים שמומלץ להעלות ולשקול על מנת שכל מסגרת תגיע לתוצאה שתענה על מירב הצרכים ותאפשר גמישות והתאמה לצרכים משתנים.

הרקע לפעילות בחצר

איפיוני האוכלוסיה

הקשיים של האדם עם הפיגור השכלי, מאופיינים בתחום שווי המשקל, בעיות בתנועתיות גסה ועדינה, קשיים בתאום, בפעילות מורכבת בהתארגנות, בתכנון תנועה ובקואורדינציה.

ילדים ובוגרים בעלי צרכים מיוחדים, אינם אקטיביים באופן ספונטני כמו בני גילם. הם נוהגים לשבת שעות רבות עם שינויי מנח גוף מינימליים. ישיבה ללא תנועה או תזוזה עלולה לפגוע ביכולת התפקוד שלהם ואף לנזקים במבנה גופם ולפגיעה בבריאותם. מכיון שחלקם אינם נוהגים באופן ספונטני להשתמש בחצר ובמתקניה באופן יעיל, רצוי להנחות אותם ולהפעיל אותם כך שפעילות אקטיבית בחצר תיהפך לחלק מחיי היומיום שלהם, תשמור על גמישות השרירים והמפרקים שלהם ותמנע פגיעה בריאותית.

פעילות מוטורית אקטיבית שומרת על ערנות האדם ויכולת העשייה שלו בכל התחומים.

אופי הפעילות בחצר

השהות בחצר אמורה להוות חלק מובנה בפעילות היומיומית של המסגרת.. השהות בה תתוכנן בהתאם לתוכנית העבודה , בהתחשב בצרכים הייחודיים של המשתמשים במסגרת. -תלמידים, עובדי מפעל מוגן, שוהים במסגרת טיפולית יומית וכדומה.

בבתי הספר, תתוכנן השהות בחצר עפ"י תוכנית הלימודים האישית, הכיתתית ותוכנית הלימודים הבית-ספרית.. הארכת שעות הפעילות בבתי הספר, במימון משרד העבודה והרווחה, עד השעה שש בערב, מרחיבה את הזמן שניתן להקצות לבילוי בה.

פעילות חופשית

ילדים בכל העולם משחקים. המשחקים שונים מתרבות לתרבות, השימוש בהם משתמשים הילדים הוא שונה, אך עצם המשחק הוא תופעה אוניברסלית תצפיות על ילדים משחקים מצביעות על כך שילדים מתקשרים דרך המשחק ושפת המשחק היא כמעט אחידה, גם כאשר השימוש בסמלי השפה שונה. למשחק יש חשיבות רבה בהתפתחות הילד והוא ממלא מקום מרכזי בתהליך החיברות.

דרך המשחק מפנים הילד סימול של תפקודים ייצוגיים, מפתח את הדימיון ומאפשר הרחבת סכימות בתהליך התפתחות החשיבה הקוגניטיבית.

פעילות בלתי מכוונת בחצר המשחקים מאפשרת הנאה, חוויות, התפרקות ויצירתיות, יכולת בחירה-יוזמה, פיתוח העדפות, יצירתיות, חיזוק מיומנויות שכבר נרכשו בצורה נורמטיבית והתנסות עצמית תוך מבחן יכולות עצמי. הסקרנות הטבעית מתפתחת מעצם הצורך של הילד או הבוגר, לבדוק את המרחב והמקום והחומרים שאינם מוגשים אליו, תוך התנסות בשימושים שונים במתקנים הקיימים ולא דווקא על פי הנחיות.

פעילות מונחית

חצר הפעילות, לילדים ולבוגרים, היא כר נרחב לפעילות מוטורית וחושית, אקטיבית ומרגיעה מלאה הנאה. הפעילות בחצר (בגן השעשועים) יכולה להיות פרטנית או קבוצתית לפי בחירת המשתמש.

. מעצם הגדרת הריפוי בעיסוק. גן המשחקים ושעשועים הוא מקום אידיאלי לפתח ולחזק את המיומנויות השונות תוך בילוי זמן מהנה וחוויתי.

יש להפעיל את האוכלוסיה על פי רמת גילה הכרונולוגי וההתפתחותי.

בגילאים הצעירים הדגש הוא התפתחותי עם התמקדות על אינטגרציה סנסו-מוטורית, עיבוד המידע במוח והפלט הוא פעולה מוטורית המותאמת לסיטואציה.

ילדים צעירים זקוקים להפעלה סנסו-מוטורית לעיתים תכופות במשך היום, כשעה וחצי, המפוזרת על פני יום הפעילות במסגרת. ההפעלה יכולה להיעשות בחצר כולה או בכל יציאה לפעול במתקן אחר או בסגנון פעילות אחר. בני נוער ומבוגרים זקוקים גם הם להפעלה מכוונת אך אפשר במרווחי זמן גדולים יותר ולפעילות המותאמת לגילם הכרונולוגי. לדוגמא, משחקי כדור, טיפוס אתגרי (בהתאמה ליכולתם הפיזי) משחקי חברה כמו קפיצה בחבל, גומי, ארבע מקלות וכדומה.

הפעילות המכוונת בתחילה על ידי מבוגר ובהמשך בעידודו, מבקשת להביא את התלמיד ליוזמה ותכנון עצמי, שהם צורך קיומי מבחינה בריאותית ומבחינה חווייתית.

בחצר ניתן להרחיב את האפשרויות הטיפוליות. לפיתוח יכולות תפקודיות מוטוריות וקוגניטיביות. שם ניתנת לאוכלוסייה ההזדמנות לחוות ולהתנסות באירועים והתנסויות הקרובים לחיי היום-יום, האפשרות להימצא בסיטואציות חברתיות ורכישת מיומנויות.

מומלץ כי הצוות החינוכי, הטיפולי והפרא-רפואי יתכנן ויבקר את הפעילות, תוך התייחסות לשאלות של מיפגש וחיכוך בין אוכלוסיות בגילאים שונים וברמת תיפקוד שונה..

במקרים מסויימים, יודגש הצורך בהפרדה בין התלמידים עפ"י קבוצות גיל ורמות תיפקוד פיזי וקוגניטיבי בחצרות.

בפעילות בחצר ניתן להכליל וליישם כל אחת מההגדרות הבאות.

משחק - עיסוק בדבר מהנה לבילוי זמן ולתענוג, בחברה או ביחידות.

הוראה - אחת ממטרותיה - הקניית ידע וחשיבה רציונאלית.

חינוך - אחת ממטרותיו - הקניית ערכים ואיכות.

תנועה - הינה מרכיב בסיסי וחיוני בחיינו. המערכות האורגניות (לב, ריאות ועוד)

תלויות בתיפקוד מערכות השרירים. באותה מידה מושפעת התפתחות

המוח מתיפקוד מערכת העצבים המרכזית ומערכות השרירים.

באמצעות פעולות שריריות יוצר האדם קשר עם העולם החיצון. לכן יש

חשיבות לפיתוח של - אינטגרציה סנסו-מוטורית בקרב אוכלוסיה זו.

החצר, על מיגוון פיננתיה ומתקניה, מציעה חוויה מהנה, פעילה ומגרה ומהווה

סביבה מזמנת המאפשרת מגוון רחב של סוגי למידה, תרגול והתנסות חברתית.

היררכיה של חצרות

החצר הסובבת את המבנה בו פועלת המסגרת מהווה חלק בלתי נפרד מהמשאבים הפיזיים של המסגרת.. התפיסה התכנונית של השטח המוקצה להקמת מסגרת, תתייחס לחצר ולמבנה המוצב בה כחטיבה אחת של משאבים פיזיים בעלי חשיבות זהה.

הצוות הרב- מקצועי יגבש את התפיסה חינוכית-טיפולית של המסגרת, ויתרגם אותה לצרכים פיזיים שאותם יציג בפני המתכנן אילוצים של היקף שטח וטופוגרפיה, מחייבים לקבוע סדרי עדיפויות בהקצאת שטחי הקרקע לשימושים שונים בחצר: האם להקצות שטח לכיתה אחת או להשאיר שטח לבריכת שחיה עתידית. האם עדיף שטח פתוח ופנוי ממתקנים למשחקי כדור, לריצה או להציב בו מתקן משולב..

סדרי העדיפויות בהקצאת ותכנון שטחי החצר, יקבעו ע"י הצוות הרב- מקצועי בהתאם לצרכים של אוכלוסיית היעד

סוגי חצרות

במסגרות חינוך קיימים שלושה סוגים של חצרות- האחת היא החצר הפרטית, הכיתתית המהווה הרחבה מיידית של שטח המחיה של הכיתה.

השניה היא החצר המקבצית, המשרתת את מיקבץ הכיתות עפ"י הארגון הבית ספרי. חצר זו מאפשרת פעילות חצר המותאמת לאיפיונים של תלמידי המיקבץ ומאפשרת להם פרטיות רבה יותר.

החצר השלישית, היא החצר הכללית אשר משמשת את הפונקציות המשותפות לכל תלמידי ביה"ס כמו - מתקני ספורט, לימוד ושעשוע בקנה מידה גדול והתכנסויות בית ספריות.

בית הספר לתלמידים עם פיגור בינוני - קשה, מאופיין בכיתות קטנות הנקבעות בדרך-כלל עפ"י רמות הפיגור של הילדים ותיפקודם הכללי.

הפעילות בכיתה בחלקה הגדול היא אינדיבידואלית.

מתוך הסקירה בשטח ושיחה עם מנהלים ואנשי צוות ביה"ס מתברר כי ההעדפה הברורה היא לחצר מיקבצית שתאפשר פעילות ייחודית לכיתה ללא תלות או התערבות של אוכלוסייה נוספת, וכמובן בנוסף, חצר כללית למפגשים כלל בית ספריים.

לאוכלוסיה של תלמידים סיעודיים - יש העדפה חד משמעית לחצר פרטית שתאפשר היענות לצרכים מיוחדים. החלוקה לחצרות מותנית קודם כל בשטח הקרקע הפנוי המוקצה לתכנון חצר הפעילות.

בבניה חדשה

הצוות הרב- מקצועי יקבע עפ"י צרכי אוכלוסיית המסגרת ותפיסתו החינוכית והטיפולית, בשיתוף האדריכל, את ההיררכיה של החצרות. בהתאם לכך על אדריכל הבנין לתכנן את המבנה על אגפיו השונים כך שהחלוקה לחצרות עפ"י ההיררכיה הרצויה תהווה חלק אינטגרלי מהתכנון הבסיסי של הבנין.

בשיפוץ והתאמת חצר קיימת

יש להתחשב כמובן בשטח הנתון. ניתן לעשות חלוקה ע"י גדרות ושערים הנפתחים ומרחיבים את שטחי החצרות לפי סוג הפעילות, או הפרדה ע"י שבילים, משטחי דשא, פינת ישיבה מקורה (היוצרת חלל כמו כיתתי). וכדומה. כאשר יש מיגבלות של שטח ניתן לתכנן פעילות בחצר לכל כיתה או לכל מיקבץ בשעות שונות. במבנה נתון וחצר קיימת יש לשקול את פריסת הפונקציות בבנין באופן שיקל על החלוקה לחצרות.

מיקום החצרות:

בחטיבה צעירה חשיבות לחצר צמודה לכיתת הלימוד. החצר צריכה להיות קרובה עקב צורך מיידי לעיתים, לצאת עם התלמיד לפעילות או להפגה..

*חצר כיתתית

הגדרה -

חצר המיועדת לשימוש כחה אחת בלבד.

מיקום -

נמצאת בסמיכות מיידית לכיתה הלימוד ובפתיחות מכסימאלית אליה.

מטרות

1. הרחבת המרחב הלימודי והתנועתי הכיתתי לסביבה הקרובה - אפשרות לימוד מחוץ לכיתה הלימוד.

2. יצירת חצר התואמת לדרישות הפרטיות של כל כיתה. - ברמת הפרט וברמת הקבוצה.

3. מאפשרת שהיה יחידנית בסביבה מבוקרת.

4. הרחבת האפשרויות הטיפוליות - העברת הטיפול למרחב הפתוח בתנאי שטח שונים, שימוש במתקני חוץ המתאימים לצרכים הייחודיים של התלמידים..

מימדים -

לא תקטן מ - 5 מ"ר לילד ולפחות בגודל של 50 מ"ר.

מתקנים -

מומלץ לא להציב מתקנים קבועים ולהסתפק באביזרים ניידים כדי לאפשר גמישות בהיענות לצרכים משתנים.
מתקנים ניידים אינם מומלצים לגילאים בוגרים.

*סוג נוסף של חצר כיתתית היא חצר המיועדת לא לכיתה ספציפית אלא עפ"י סוגי פעילויות בה חצר כיתתית היא בעצם אחת התחנות. מדובר בחצר המחולקת לתחנות שונות המספקות חוויות שונות ואפשרות לסוגי פעילות שלא ניתן לבצען בתוך מבנה ביה"ס - כמו: פעילות בחול, בכדור, מתקני הליכה.. בהתאם לכך, גודל השטח ומיקום המתקנים, יהיה על פי תחומי הפעילות של הקבוצה..

השטח המוקצב לכל תחנה יותאם לסוג הפעילות.

מומלץ לאפשר יציאה לחצר גם מחדרי טיפול וסדנאות יצירה למיניהן, להרחבת אפשרויות התירגול וההתנסות.

חצר מקבצית

הגדרה -

חצר משותפת למקבץ כיתות עפ"י מיבנה ביה"ס.
עפ"י קבוצות גיל ותפקוד.

מיקום -

אזור נגיש לכל כיתות המקבץ.
במידה ויש חלל מיקבצי משותף פנימי (בתוך המבנה), תהיה גישה ממנו אל החצר המיקבצית.
חטיבה צעירה - חשיבות לצמידות של החצר לכיתות הלימוד.
חטיבה בוגרת - עדיף ריחוק מסוים ממיקבץ הכיתות

תפקידים -

1. מרחב לבילוי הזמן הפנוי.
2. ריכוז מיתקנים ואביזרים התואמים את צרכי תלמידי המקבץ מבחינת גילם ותפקודם..
3. יצירת מרחב אינטימי ומבוקר שאיננו פרוץ לכלל תלמידי בית הספר.
4. ריכוז משאבים ברמה המיקבצית. (אין אפשרות למיתקן לכל כיתה).
5. אפשרות לאינטרקציה חברתית מגוונת יותר בסביבה יחסית מוגנת.
6. הרחבת האפשרויות הטיפוליות ברמה פרטנית וקבוצתית.

ממדים -

מומלץ בין 100 ל- 150 מ"ר לכתה.

מתקנים -

כל המיתקנים התואמים את קבוצת הגיל והתפקוד המיוחדים למיקבץ מומלץ למקם בחצר המיקבצית מיתקנים המיועדים ומותאמים לאוכלוסית היעד של חצר זו בלבד.

חצר כללית משותפת

הגדרה -

חצר המיועדת לפעילות שנועדה למרבית תלמידי בית הספר או כולם יחד או לפעילות הדורשת מרחב.

מיקום -

בהתאם לתנאי המגרש בנגישות נוחה לחצרות המקבציות.

תפקידים -

1. פעילות ספורט.
2. כינוס קבוצות גדולות של תלמידים לארועים שונים.
3. מיקום מתקנים הדורשים מרחב גדול.
4. מיפגש תלמידים ממיקבצים שונים.
5. מיקום מיתקנים מיוחדים ויקרים במיוחד המשמשים תלמידים ממיקבצים שונים.

ממדים -

עפ"י התפקוד.

מיתקנים -

1. ספורט.
 2. ייחודים או יקרים.
 3. מיתקנים הדורשים מרחב מחיה גדול.
- במידה ואין חצר כיתתית ושטח החצר הכללית מותיר שטח פנוי לאחר הקצאת שטחים למטרות ספורט והתכנסות רב כיתתית מומלץ למקם בחצר פינות עם מתקנים תלויות גיל ותיפקוד.

החצר היא "חלון הראווה", כרטיס הביקור של המסגרת, המקום הראשון הנחשף לעיני המבקר- בין אם הוא הלקוח של המסגרת, איש צוות או אורח לרגע. יש חשיבות למודעות לאסתטיקה של החצר, לצביעה, גינון ושינויים פיזיים המתבקשים כדי לקיים את החצר כמקום נעים למתבונן ולמשתמש. שימוש נרחב בחצר, תוך שמירה על חזות מטופחת, הינם חלק מחינוך לקוחות המסגרת, לאיכות סביבה ולאסתטיקה, כחלק מתרבות של איכות חיים כוללת המקרינה על אוכלוסיית המסגרת ועל סביבתה.

אלמנטים בחצר

לפני הצבת מתקני חצר, חשוב להתייחס לאלמנטים הסובבים את המבנה והיוצרים את אופי המקום ומשפיעים גם על מיגוון ואופי הפעילות.

גידור - בהתאם לתקני משרד החינוך ומכון התקנים הישראלי. ורצוי להתאים את חומר הגדר וצבעיה לאופי המבנה והמסגרת בכלל. יש לשקול גבהים וצפיפות של גידור פנימי בהתאם לרמת הקשר והתקשורת הרצויים בין קבוצות הגיל השונות.

שבילים - דרכי הגישה בתוך חצר המשחקים וממנה למבנה ישתלבו עם מבנה ביה"ס ועם הצרכים המיוחדים של האוכלוסייה והמתקנים. בשביל - חשיבות לרוחב מינימום 120 ס"מ, שיפוע למניעת היקוות של מים, אחידות בסלילת דרכי הגישה יש להתחשב ברמת התפקוד בניידות ובטכנולוגיה השקומית הנמצאת בשמוש במסגרת (הליכוניס, כ.ג. חשמלים/ידניים וכדומה). בחירת החומרים בהתאם לתקן. פריסת השבילים תתחשב בצורך של אוכלוסיית היעד במסלולים המאפשרים אוריינטציה ברורה והתמצאות עצמאית. בשטח.

משטחים- מומלץ להקצות, בנוסף לשבילי הגישה, מתחמים של משטחים חלקים אותם ניתן ליעד לספורט ולשימושים נוספים כמו, רכיבה על אופניים (דו ותלת גלגליים), ונסיעה במכוניות קטנות. גם כאן, בחירת החומרים בהתאם לתקן. ניתן לגוון ע"י משטחים במרקמים שונים, לגירוי חוש המישוש.

מדרגות- בחלק מהמבנים, הגישה לחצר היא באמצעות מדרגות. בשילוב מעקות מתאימים, ניתן להשתמש בהן לצרכים טיפוליים.

הצללה - לאוכלוסית עם פיגור שכלי, נושא ההצללה הוא חיוני מאד. לאוכלוסיה עם פיגור בינוני-עמוק, יש לעיתים בעיות של אפילפסיה, רגישות בעור וכדו'. יש להתחשב בכך בתכנון המבנה, שקירותיו וגגו יכולים להוות הצללה בתכנון המתאים את עצמו לרוחות השמים וקרינת השמש בשעות היום השונות. במקומות של קרינת שמש מלאה, קירוי הוא צורך חיוני. הצללה טבעית - ע"י צמחיה היא לעיתים רבות יפה יותר אך מחייבת טיפול שוטף וגיזום. פרגולות רצוי לבצע מחומרים "רכים" ידידותיים - כמו - עץ. (עץ שעבר תהליך של הלבנה –אימפרגנציה, לא יזדקק לצביעה במשך כ - 8 שנים). מחצלות וכדומה. מלבד עץ יש חומרים נוספים. מומלץ לעקוב אחרי ההיצע המגוון בשוק בתחום זה..

צמחיה- רצוי לשלב בין צמחים רב-שנתיים לעונתיים, (ניתן לשלב פעילות בגינה בפעילות היומיומית, ראו נושא –גינות טיפוליות). יש להמנע מצמחיה קוצנית, אלרגנית (זית, אורן וכדו') ורעילה. מומלץ לשלב בחצר הפעילות (מחוץ לגינות טיפוליות), צמחים בעלי מרכיב חושי כמו - ריח, צבע, טעם, מגע..

מצע - כל המצעים עליהם עומדים המתקנים חייבים לעמוד בדרישות התקן הישראלי למתקני משחק (ת"י 1498). באופן כללי ניתן להשתמש במצעים של חול, סומסומיה וגרעינית גן, דשא או גומי מאושר למשטחי בלימה.

עקרונות בבחירת חומרים לאלמנטים בחצר

הגדרת צרכים מובילה גם לבחירה של החומרים עבור האלמנטים בחצר הכוללים מתקני חצר לפעילות, סככות, שבילים, ספסלים גידור וכד'. בחירת החומרים היא פונקציה של איפיוני האוכלוסיה, תקציב הקמה, יכולת תחזוקה, ותנאים סביבתיים .

מימון –אמצעי המימון קובעים את אפשרויות הביצוע. היקף התקציב הראשוני, האפשרויות לתיקצוב שוטף עבור תחזוקה קבועה ושוטפת וזמינות אנשי התחזוקה, יקבעו את סוג החומרים ואת כמות האלמנטים בחצר.

תנאים אקלימיים - מידת החשיפה לשמש, גשם, רוחות, הקירבה לים, בעיות של קירבה לאיזור תעשייה –העלולים ליצור בעיות של פיח, אבק, חלודה, קילופי צבע..

חשוב להגדיר את מידת התאורה או החום הדרושים באיזורים הדורשים סיכוך כמו-חלונות, מעברים ואיזורי פעילות.

אקוסטיקה – בבחירת חומרי ההצללה או הסיכוך יש להתחשב במידת הרעש שנוצר כאשר גשם ניתך על המשטח, ביחוד כאשר הסיכוך קרוב לחדרי הפעילות היומית. במבנה.

עמידות - איפיוני אוכלוסיית המסגרת, בעיות התנהגות, אי-שקט ורמת ידידותיות הסביבה קובעים את סבירות הפגיעה במתקנים . חשש לפגיעה בהם מחייב שימוש בחומרים עמידים כמו- ספסלים ושולחנות יצוקים , מתקנים ממתכת ומיעוט שימוש בפלסטיק לסוגיו. יצירת שיתוף פעולה וקבלה ע"י הסביבה הוא לעיתים תהליך ממושך ורצוי למנוע הזדמנויות להשחתה בתחילתו.

צבע - באמצעות מירקם וצבע של חומרים ניתן ליצור אוירה ולהגדיר פונקציות שונות בחצר. לדוגמא, פינות המיועדות לפעילות שקטה ניתן לאפיין בחומרים "רכים" ובצבעים פסטליים, פינות לפעילות יצירה ניתן לאפיין במינימום צבעי רקע או בצבע נייטרלי. כל סוג של פעילות ניתן לאפיין בגוון אחד החוזר על עצמו באמצעות הצבע ניתן להגדיר בבירור את סוג הפעילות בכל חלקי החצר.

בטיחות – יש להמנע מחומרים שלא ניתן לבצע להם גימור חלק ואחיד או שיש בהם חשש להוצאת סיבים (כמו פיברגלס).
לאחיזה - יש צורך בגימור שיאפשר אחיזה וימנע החלקה.
בשבילים - יש לבחון מה ייעודו של השביל. עבור גלגלים של כסאות גלגלים, הליכונים, אופניים מכוניות קטנות וכדו' - יש צורך במרקם חלק, ללא חריצים, של מרצפות וללא חשש של יצירת בליטות ושקעים עקב תזוזה של החומר..
יש לדאוג גם להחלקה ועיגול של שפת השביל והמדרגה, למניעת פציעות.. לבלימת נפילות יש להשתמש במצע רך.

תחזוקה - ניתן להכשיר אנשי רשויות לתחזוקה.
כמו כן, יש חברות המייצרות מתקנים שלהן קבוצה שעוסקת בתחזוקת מתקנים חד פעמית או שוטפת בהתאם לדרישות. אותה קבוצה מתמחה גם בהכשרת מתקנים ישנים לדרישות התקן.
נושא התחזוקה הינו חלק אינטגרלי מהתקן הישראלי למתקני משחק (ת"י 1498) ואחריות התחזוקה היא על בעל המתקנים.
איכות התחזוקה היא נושא בעייתי.. הקפדה בתחום זה מאריכה את חיי החצר ומונעת סיכונים .

תקנים – התקנים נועדו לאפשר שימוש בטוח במתקנים. יש לבחור מתקנים ואלמנטים של יצרנים בעלי תו-תקן של מכון התקנים בלבד. התקן הישראלי – 1498-מתקני משחק.*

יש להקפיד ששטח מתקן אחד לא יעלה, יחפוף או יצטלב עם שטח מתקן אחר. (מצויין בתקן).

בכל תכנון ושינוי חצר צריך ליידע ולהיות מבוקרים ע"י שלושה גופים :

א. מכון התקנים הישראלי.

ב. משרד החינוך (אם המסגרת תחת פיקוחו).

ג. הרשות המקומית (עיריה, מועצה מקומית ואזורית).

ההנחיות וההגבלות של שלושת הגופים הנ"ל אינן חופפות ותמיד יש להתייחס להגבלה המחמירה מבין שלושתם. מומלץ להעביר לבדיקתם את תוכניות החצר עוד לפני הביצוע, על מנת למנוע בעיות בהמשך.

לאחר חתימה ואישור של מכון התקנים, ניתן להציב את המתקן.

לאחר הצבתו, מחוייב המתקן לעבור בדיקה של מכון התקנים בשטח ורק לאחר בדיקה זו, המתקן תקני.

- חשוב לציין שגם חברה בעלת תו תקן ישראלי, מחוייבת לעבור בדיקה כזו בשטח ויש לסגור את נושא האחריות לביצוע תיקונים נדרשים ואחריות התשלום למכון התקנים עוד לפני חתימת החוזה עם הקבלן המבצע. בדיקת תקניות המתקן חייבת להיעשות אחת לשנה (עפ"י ההנחיות כיום).

בטיחות השימוש בחצר - תקני מכון התקנים, מתייחסים לילד או למשתמש הממוצע ואינם יכולים לקחת בחשבון את כל ההיבטים והדקויות הנובעים מהייחודיות של כל משתמש באוכלוסייה עם צרכים מיוחדים, כמו, פיגור שכלי. **הצוות הרב-מקצועי**, בכל מסגרת, מכיר את האוכלוסייה על איפיוניה המיוחדים ויש לו את הכלים והידע להתייחסות מיוחדת לנושא הבטיחות. מומלץ, כי כבר בשלב התכנון, יכנסו שיקולי הצוות בנושא בטיחות הפעילות כחלק אינטגרלי. המשפיע על עיצוב החצר. על צוות המסגרת, לנסח הנחיות ברורות לשימוש בטוח במתקנים ובאלמנטים של החצר, לחזור ולרענן את ההנחיות מדי פעם ולבחון אותם מחדש, לפחות פעמיים בשנת פעילות.

עקרונות בבחירת מיקום אלמנטים (מתקנים ופינות)

איכויות החצר

האיכויות והמיגבלות של החצר חשובות מאד בתהליך תכנון החצר. מומלץ לציין את פרטי החצר על מפה בקנה מידה ולהתייחס לנושאים הבאים: יציאות וכניסות למבנה, מעברים טבעיים ממקום למקום, כמו מהכניסה לחצר אל הכניסה למבנה, ממבנה אחד לשני, מסוג אחד של חצר לסוג אחר וכדו'.

איכויות שונות של איזורים - איזור מוצל (באופן טבעי או מלאכותי), שטח פתוח וסגור, מידות השטח (רוחב, אורך), פתיחות לנוף, לרחוב קרוב, מידת הקירבה למבנה.

מיגבלות חשמל, כיבוי אש וכדומה.

איזורים עם שדה ראייה פתוח, הניתנים להשגחה לעומת מקומות מוסתרים.

שטח לא מישורי - שיפועים והפרשי גבהים, הנתפסים לרוב כמיגבלה, ניתנים לניצול לצורך פעילות אתגרית.. בשטח מעין זה, ניתן להציב מיתקנים חווייתיים אתגריים כמו-מסלול מיגלשות המאפשר נסיעה על מסילות תוך שילוב אביזרים מחזירי אור או מפיקי צליל התלויים לאורך המסלול על עצים או עמודים, אומגה, מחילות וכדומה, כיד היוזמה והדמיון הטובים עליכם. וכמובן בסיועו של איש המקצוע שיוכל להפוך את האילוצים ליתרונות.

היררכיה של פעילות ואתגר

סדר הצבת המתקנים בחצר וקביעת מיקומם של פינות פעילות שונות הוא בעל השפעה על איכות הפעילות בחצר.

הדרך ממתקן למתקן ומפינה לפינה יכולה להיות אתגרית ומעניינת ולהוות פעילות בפני עצמה. ניתן לאפשר הגעה למתקן דרך מרקמים שונים של קרקע, מעבר בגבהים שונים כמו גבעה, או שביל מפותל, מעבר דרך מנהרה או שער, עליה על גשר או הגעה בדרך הקצרה והישרה ביותר. ניתן למקם מעברים בעלי איכויות למידה וטיפול לפני אלמנטים שהילדים אוהבים להשתמש בהם. לדוגמא: גשר שרשראות או חבית זחילה לפני מגלשה או נדנדה.

על מנת ליצור אתגריות במעברים, מומלץ ליצור מסלול מעגלי כאשר החגורה ההיקפית מותאמת לרמה נמוכה יותר בעוד ש"קיצורי הדרך" במרכז המיתחם, מותאמים לרמה גבוהה יותר. כך, הרצון הטבעי להגיע מהר ולקצר "יפתה" את הילדים לעבור במקום בדרגת קושי ואתגר גבוהים יותר. בעזרת רצפים של מתקנים בדרגות קושי וענין שונות ומדורגות, ניתן להביא לפיתוח מיומנויות ועצמאות.

יחסי גומלין

יחסי הגומלין בין החצר למבנה ובין המתקנים והפינות בחצר עצמה, ישמרו על בטיחות וגישה חופשית ונוחה תוך התחשבות בסוג הפעילות המתבצע בהם, לדוגמא:

בין החצר למבנה-

מתקן כושר רועש ואינטנסיבי ימוקם בתוך איזור פתוח ללא מכשולים במרחק מהמבנה ומפתחי הכניסה אליו. מתקן נדנדות ימוקם בתוך מרחב בטיחותי ללא מכשולים, במקום גלוי לצפיה ולהשגחה של הצוות ולא בתוך אזור מעבר.

לדוגמא, בביה"ס "המשפחה הקדושה" בנצרת, מיושמת תפיסה הגורסת חיבור בין הפנים והחוץ. קירות המבנים שקופים ומאפשרים צפיה במשטחי הדשא הנרחבים והמטופחים ויצירת המשכיות בין החדר. לחצר המקיפה אותו.

בין המתקנים והפינות-

בחצר, מומלץ לנסות לקבץ את האלמנטים השונים המבוקשים לקבוצות. לדוגמא, מתקני כושר, אזור שקט, מתקני צלילים וכדומה. מתקן של פעילות שקטה ופינות ישיבה המאפשרות ריכוז ימוקמו רחוק ממתקן רועש ובעל פעילות אינטנסיבית.. מתקן שהילדים אוהבים ונמשכים אליו ימוקם בדרך למתקן שדורש מאמץ רב יותר, אבל חשוב שיתנסו בו. ניתן גם לשפר מתקן נתון. לדוגמא: על גשר שרשראות- אפשר לתלות פעמונים שיגרמו לילדים לבוא בגלל הצלילים, ניתן למקם אותו בצורה אלכסונית במקום ישר. במנהרת חבית -אפשר ליצור פתחים בצבעים וצורות שונים או לתלות בה בדים שילדים יזחלו ביניהם.

קביעת סדרי עדיפויות ויצירת יחסי גומלין רצויים בין הקבוצות השונות של האלמנטים ומתקני המשחקים משפיעים באופן ישיר על איכות הפעילות ומידת ההנאה.

מתקני החצר - אמצעי פשוט ויעיל לפעילות מוטורית ומהנה

מתקני חצר

היבטים טיפוליים

אנשי מקצוע טיפוליים ופרא-רפואיים רואים בחצר משאב וכלי המאפשר גיוון והעשרה של טיפולים בתחומי ההתפתחות השונים. ההשקה בין התחומים ההתפתחותיים באה לידי ביטוי בחזרה על מיומנויות אותן ניתן לפתח בהיבטים השונים. חזרה זו מדגישה את היתרונות בשימוש בחצר כמשאב טיפולי, המשפיע על מיגוון תחומים בו זמנית. מתקני החצר משמשים ככלי טיפולי חשוב בלימוד מיומנות תנועתית ותחושתית מגוונת ומורכבת והתמצאות מרחבית בסביבה פתוחה ומשתנה, תוך יישום הידע שנלמד בחדר הם מהווים חלק מהרצף הטיפולי המקובל שתחילתו בהכוונה של הצוות המטפל, המשכו כפעילות עצמאית לפי בחירה בסביבה המוגנת וסופו במשחק חופשי בקהילה. הפעילות הטיפולית במתקנים נבנית תוך כדי אתור הקשיים והלקויות התחושתיות והתנועתיות. בחירת המתקנים המתאימים לפעילות זו היא בהתאם למטרות הטיפול הייחודיות של כל מטופל.

הטיפול הפרטני, מאפשר למטופל התנסות חיובית במקום מוגן תוך ליווי והכוונת התהליך הטיפולי. ההתנסות בחצר מאפשרת לו לקבל פיצוי על חסרים מערכתיים, מלמדת דרכי התמודדות חדשות ומאפשרת ירידה בתסכול ועליה בפעילות מובנית וחיובית, תואמת גיל ויכולת.

היבט תחושת

מתקני החצר הם מקום נפלא לקבלת מידע חושי. לדוגמא- לתחושת המגע - חול, לתחושת התנועה לסוגיה השונים - נדנדות, לתחושת שיווי משקל - קורה, גשר חבלים וכדומה. כל הגרייה התחושתית נקלטת במוח באופן ספונטני המלווה בדרך כלל בהנאה.

הגירויים מגיעים בעת ובעונה אחת מכמה מקומות: ראייה, שמיעה, ריח, מגע, תנועה, כוח הכובד ועוד. לפעילות מהנה יש לעבד את כל המידע יחדיו - לבצע אינטגרציה. באוכלוסיה רגילה, אצל ילדים רגילים, ביצוע האינטגרציה הוא אוטומטי. הם מווסתים את כמות הגירויים ומתאימים אותם ליכולת הקליטה שלהם. לעומתם, אוכלוסיה עם קשיים בתחומים התפתחותיים, ילדים ובוגרים, מתקשים לווסת את עוצמת וכמות הגירויים, הפעילות המהנה הופכת לפעילות מאיימת ומפחידה והם מעדיפים להיות פסיביים ולא לפעול כלל. נמצא כי בעזרת

הכוונה מתאימה אפשר לקדמם ולהביאם למצבי הנאה מרובה יחד עם פעילות המותאמת לסיטואציה.

היבט תנועתי-

על מנת לסייע ליכולתו בתיפקוד היום - יומי ובתיפקודי למידה שונים חשוב לעבוד על פיתוח כישוריו הגופניים של התלמיד והעלאת כושרו הגופני. בעזרת תנועה ומשחק על המתקן ניתן לחזק את המודעות והשליטה בגוף ולהרחיב את הרפרטואר התנועתי

בפעילות עם ילדים צעירים יש להכניס מכסימום תנועתיות וגרייה תחושתית ובדרך אגב להוסיף ממד חברתי. כדאי להציב מספר דרגות קושי וגיוונים בכיווני התנועה ובעוצמת הדרישה מכל ילד לפעול, על מנת לקבל אצלו גרייה כל שהיא. פתוח היכולת התנועתית הגסה נעשה תוך כדי - שיפור סיבולת שרירית, מערכת הנשימה, שיפור הקואורדינציה ושליטה על התנועה, באמצעות: משחקי הליכה, ריצה וטיפוס. המשימות מובנות ומדורגות לפי רמת קושי. החל מהליכה (לכיוונים שונים ובמהירויות שונות), ריצה, טיפס על מדרונות תלולים או מיגלשות (לבד או בעזרת חבלים), וקשירת חבלים לצורכי טיפוס. משימות תנועתיות תוך הגבלת התנועה החופשית ע"י חפצים כגון חישוקים, חבלים, ספסלים או אדם נוסף. מעברי מכשולים שונים בגבהים מדורגים ועוד. כל האפשרויות התנועתיות יתבצעו בלוי תמיכה מתאימה.

לשינוי משקל: תירגול התקדמות על גשרים מתנדנדים. התירגול יכול: זחילה, הליכה בכיוונים שונים, הליכה ללא אחיזת ידיים במעקות, התקדמות כשחפצים שונים מונחים על אברי גוף שונים, סחיבה והעברת חפצים כבדים ו/או מסורבלים על הגשר המתנדנד ועוד.

למודעות גופנית והפנמת מושגים. לדוגמא משחקי מחבואים. על מנת להיות מסוגל לשחק במגוון משחקי המחבואים על הילד להפנים מושגים וערכים רבים כגון: גלוי וניסתר, הערכת מרחק מהירות זמן ונפח, גבולות הגוף ודימוי גוף, ידע וקבלת חוקי המשחק, יכולת ספירה, יכולת הפשטה וקבלת ניצחון והפסד. משחקי המחבואים הינם מדורגים ומותאמים לרמתם ולגילם של החניכים ומחולקים למשחקים פשוטים כגון - הסתרת אברי גוף שונים, הסתרת בדים על הגוף והסתרת חפצים קטנים על המתקן. ניתן לכסות חלקים של המתקן בבדים ובסדינים ולאפשר משחקי מחבואים על המתקן עצמו.

תחום החשיבה הרציונאלית

תחום זה מתייחס לפיתוח ידע קוגניטיבי על ידי פעילות במרחב והפנמת באופן מושגי מרחב, זמן, מיומנויות קדם קריאה כמו זיהוי, התאמה ושיום וכן הלאה. באופן פעיל

- תפיסת הגוף והמרחב. פעילות במתקנים מחייבת את המשתמש לשנות תנוחות ומצבים בחלל. בדרך המשחק, הוא ילמד מושגי יסוד כגון: למעלה-למטה, קדימה - אחורה, מהר - לאט, קל - כבד וכו'. התנועה בין המכשולים השונים הופכת את המושגים המופשטים לממשיים.. שימוש בעזרים כמו- כדורים בגדלים שונים

(כדורי טניס, פיזיותרפיה), ובמשקלים שונים (כדורי כוח, כדורי ספוג), כריות וכדומה, ממחישה את המושגים והופכת אותם לידע זמין.

חשיבה חשבונית. על מנת להכין את הפרט לחיים עצמאיים יש להקנות לו מושגי חשבון בסיסיים, כך שיוכל לבצע פעולות יסוד כגון - נסיעה באוטובוס, קניות, עריכת שולחן, אומדן מהירות זמן ומרחק ועוד. פעולה חשבונית מצריכה הפנמת מושגי יסוד, חשיבה מופשטת, הכללה, ראיית השלם, גמישות בחשיבה ועוד.

ניתן לתרגל מושגי יסוד כגון מיון ע"י משחקים כגון תופסת צבעים, או משחקי ריצה תוך איסוף חפצים בעלי מכנה משותף כגון: צבע, צורה וגודל. ניתן לתרגל ספירה ע"י משחקי תנועה ומשימות על מדרגות, בעזרת משחקי קליעה תוך מתן ערכים שונים לפעולות או למרחקים שונים. מרוץ קוביות - כל קבוצה מקבלת משימות חשבוניות (כמותיות) הקשורות בהעברת חפצים למקומות שונים תוך ריצה ושמירה על התור הנכון ועוד.

פיתרון בעיות. התמודדות בעזרת משימות כגון: - איך לעבור מרחק נתון ללא מגע של שום חלק גוף בריצפה (ניתן להעזר בחפצים).
- איך לעלות על המתקן המשולב כשכל מקומות העליה הקובנציונאליים חסומים ואסור המעבר דרכם (ניתן להעזר בסולמות ניידים מסוגים שונים).
איך להעביר סדרת חפצים כבדים למקום מרוחק מבלי שלחברי הקבוצה מותר לזוז מהמקום.

פיתוח יכולת החשיבה הרציונאלית מתאפשר תוך הצבת משימות תנועתיות הדורשות תיכנון ופיתרון בעיות.

פיתוח יכולות חברתיות

בזמן הפעילות בחצר, באמצעות משימות תנועתיות ניתן לטפל בקשיים ובעיות חברתיות של התלמיד/חניך, לתרגל ולהפנים התנהגויות נורמטיביות המקובלות בחברה. ניתן לפתח מודעות לזולת תוך התנסות באופני תיקשורת מגוונים וצבירת חוויות חיוביות.

ניתן להוסיף משחקים חברתיים ופיתוח מיומנויות משחק כמו: הזמנת חבר, המתנה בתור, לימוד וחינוך חוקים חברתיים המתאימים לקבוצה יש אפשרות לעודד יוזמה ויצירתיות, תקשורת חברתית ועוד, כיד הדימיון הטובה עליכם.
קבלת חוקים כל פעילות בחיינו מלווה בקבלת חוקי התנהגות. ניתן לתרגל נושא

זה תוך תפקוד במסגרות בהן יש לבצע פעילות תנועתית - משחקית.

תחילת הפעילות מלווה בסימן מוסכם (צלצול, שריקה) המרמז על התכנסות מיידית במקום המסוכם מראש המשך הפעילות, בלא קשר לסוג המשחק, הינה מובנית ויש לבצע את המשימות תוך התחשבות וקיום בחוקי המשחק.

התחשבות בזולת. הקניית ערכים מושגים של ויתור, עזרה הדדית, אחריות אישית באמצעות תירגול בזוגות וביצוע משימות תנועתיות הקשורות בשיתוף פעולה כגון: מעבר מרחקים ומיכשולים תוך שהייה משותפת בחישוק. משחקי מוביל-מובל (ללא דיבור). התקדמות על המיתקן המשולב כשעיניו של אחד מבני הזוג סגורות וחברו מוביל אותו.

= יצירת קשר בלתי אמצעי עם ילדים אחרים במישור המילולי והבלתי מילולי, התפתחות על-ידי חיקוי, פיתוח מנהיגות, מעבר ממשחק "בודד" למשחקים "ליד" ו"עם" ילדים נוספים, מאפשר ניצול שעות פנאי באופן נורמטיבי..

פיתוח יכולות נפשיות: -

עבודה תנועתית, בנושאים הקשורים בשיפור הדימוי הגופני, תורמת לחיזוק המודעות לגבולות הגוף ויכולתו, להעלאת הביטחון העצמי, להתגברות על פחדים ועוד. באמצעות הפעילות ניתן להבהיר לילד או לבוגר, כיצד לזהות את צרכיו ורגשותיו ולעמוד על זכויותיו.

- קשר ומגע עם האחר. היכולת למגע קשורה גם למערכת העצבים, להרגלים וגם למצבו הנפשי של החניך. לשיפור בתחום זה ניתן לדוגמא, לבצע גלגול של בלון מלא במים או כדורים בעלי מירקמים שונים, על הגב ועל חלקי גוף שונים של בן זוג. לאחר תירגול עם החומר ניתן להעביר את החפצים בעלי המרקם השונה למקומות שונים במתקנים תוך שימוש בדרכי העליה ובמיגלשות.

- ביטחון עצמי והתגברות על פחד. אצל כל אדם קיימים פחדים. ההבדל בין בני אדם קשור ברמת הפחדים ובדרך ההתמודדות עימם. תירגול הקשור בהתגברות על פחדים יכול להתבצע באמצעות גלישה ממגלשות ארוכות ומסובבות, קפיצה ממקומות גבוהים (אל חול או אל מזרן), ובאמצעות טיפוס על מתקן.

פיתוח כישורי שפה ותקשורת

הפעילות בחצר מאפשרת הקניית מושגים מילוליים באופן ישיר תוך חוויה והתנסות פעילה. לדוגמא - הקניית מושגי מרחב ותיאורי מקום. פעילות פיזית המלווה ומשולבת בשיום, הופכת את הלמידה ל"טבעית" יותר מלימוד ושינון המתבצעים במנותק מהאלמנט האקטיבי.

הפעילות בחצר מסייעת לתיכלול של החושים השונים המעורבים בתהליך הלמידה - ראייה, שמיעה, מישוש (מגע), תחושות עומק מהגוף ושווי משקל. התנסות זו תורמת להבנה מעמיקה יותר ולייעול של תהליכי הזכרון המעורבים בלמידה. באופן דומה הופכת יעילה יותר גם הקניית הפעלים. שימוש מילולי בפועל המתאים בזמן ביצוע הפעולה, יוצר קישור אסוציאטיבי ושמיעתי בין

המעשה ("הפעולה") ובין המלל ("הפועל"). חזרתיות מהווה גורם מסייע ומקבע ברכישת מילת המטרה.

לדוגמא - אם ברצוננו להקנות את הפועל "להסתובב", ע"י שימוש בקרוסלה, נחזור ונשתמש בפועל בצורותיו המגוונות בכל פעם שהילד יעלה על הקרוסלה - "אתה מסתובב עכשיו!" "בוא נסתובב עוד!" "מי עוד מסתובב אתנו?" "אתה רוצה להסתובב?" ועוד.

אלמנטים שפתיים "מתקדמים" ומורכבים יותר כמו - תאורי אופן, רצפים, הבנת זמן ותאורי זמן ניתן להקנות בצורה זהה, תוך ניצול ההנאה וההנעה של הילד בעת פעילותו במתקני החצר. בנוסף לכך אפשר "להעביר" חלק מנושאי הלימוד מהכתה אל החצר (מוכנות לחשבון ומניה, הקניית מספר סודר ועוד) גם ע"י שימוש באביזרים נוספים, ניידים, לדוגמא - הדבקת דבקיות - מספרים על מדרגות וכו'.

יתרונות נוספים שאפשר להפיק: פיתוח יוזמה, עצמאות ו"לקיחת אחריות" ע"י מתן אפשרות לבחור בין שתי פעילויות.

במתקני חצר ניתן להשתמש כגירוי ליצירת קולות. הם מזמנים אפשרות לאבחנה שמיעתית תוך שימוש בחומרים השונים מהם עשויים המתקנים או בעזרת אלמנטים צליליים (פעמונים), אותם ניתן להוסיף למתקן.

מתקני החצר מאפשרים התנסות נפלאה גם בתחום התקשורת - חברתי: הפעילות במתקנים נותנת מקום נרחב לאינטראקציה חברתית "טבעית". אפשר לנצל סיטואציות אלה ללימוד והתנסות בכללים בסיסיים של פרגמטיקה והתייחסות לזולת. למשל - להמתין בתור, לתת לחבר להצטרף, להזמין חבר להצטרף, לעשות כמו החבר או להראות לחבר. ללמוד להתחשב בקשיים של החבר, לעזור לו, להמתין בסבלנות עד שיצליח וכדומה.

הפעילות בחצר נותנת לאדם, עם הצרכים המיוחדים, ילד ומבוגר, הזדמנות נוספת להביע דעה והעדפה משלו, ולתת לו מידה מסויימת של "שליטה".

נספח

איפיונים ודירוג

עבודה משותפת של אנשי צוות פרא-רפואי מתחומי - הפיזיותרפיה, ריפוי בעיסוק, התעמלות - חינוך גופני וקלינאי תקשורת, העובדים עם אנשים בעלי פיגור שכלי, הניבה התייחסות מפורטת לכל אחד ממתקני החצר הנמצאים היום בהיצע של החברות המייצרות אותם.

להלן טבלאות המפרטות סוגי מתקנים ודירוגם :

לכל מתקן מצויין שטח הקרקע הדרוש להצבתו, כולל שטח בטיחותי.

לכל מתקן ניתן ציון מ 1-5 המדרג אותו לפי חשיבותו היחסית בכל תחום

התפתחותי ספציפי. :

מדרגת הגריה המשמעותית ביותר - 5

ועד לדרגת הגריה הפחות משמעותית - 1 באותו תחום.

תחומי ההתפתחות משיקים זה לזה. ההפרדה ביניהם נעשית לחידוד אספקטים של המתקן הנוטים יותר לתחום התפתחותי מסוים.

את תכנון החצר יש להתאים לגילאים השונים של המשתמשים, לצרכים, ליכולות ולמגבלות שלהם תוך התייחסות לתחומי ההתפתחות הבאים :

תנועת - כיוונים שונים : קדימה-אחורה, למעלה-למטה.
סיבובי, טיפוסים, זחילה, הליכה, גלישה, גלגול, מכשול, מעבר, רצף, זריקה, תפיסה, תנועה אחידה, תנועה משתנה, קואורדינציה.

תחושת - מגע, מירקם, גובה, מהירות, דימוי גוף, מרחב.

שיווי משקל - קבוע, משתנה, סביבתי, תנוחותי.

לימודי קוגניטיבי - מושגי יסוד, התמצאות במרחב, תפיסה, ניתוח, זיהוי.

חברתי - סוציאליזציה, נורמליזציה, שיתוף, תחומי תקשורת.

עצמאות

רגיעה / עוררות - ילדי המסגרת.
צוות.

יזמה, בחירה.

* תחום תחושת, מתייחס גם לתחושת התנועה

המתקן - נדנדה..

לכסא גלגלים	סירה / קורה	עלה ורד	מושב קבוצתי	מושב ליחיד	סוג ← תחום ↓
4	3	5	3	5	תנועתי
2	1	4	4	4	תחושת - מגע
1	1 בישיבה	2 בישיבה	1 בישיבה	2 בישיבה	שיווי משקל
1	1	1	1	1	לימודי - קוגניטיבי
	3	2	3		חברתי מיומנות חברתית
2	2	3	1	3	עצמאות
3	1	2	2	4	רגיעה / + עוררות
+	+	+	+	+	יוזמה, בחירה במידה ונעשה ע"י התלמיד
חשיבות לנגישות שטח: x 7.00 מ' 7.10	שטח: 7.65 x 3.80 מ'	שטח: 6 x 2.60 מ' לנכים: 3.40 x 8.60 מ'	שטח: 7.20 x 2.65 מ'	יש להתייחס לסוגים שונים של מושבים, עדיף מושב מגומי	הערות.

בנדנדה באה לידי ביטוי תחושת התנועה.
שטח: מתקן נדנדות - 6.60 x 6.90 מ' רב נדנדות - קוטר - 10.90 מ'

המתקן - קורה..

משולבת	ניידת	קבועה (נייחת)	סוג ← תחום ↓
	5	5	תנועתי
	5	2	תחושתי תחושת תנועה
	5	5	שיווי משקל
	5	3	התמצאות במרחב קדימה אחורה
	3	3	לימוד קוגניטיבי
	2	2	חברתי
	5	2	עצמאות
	3	1	רגיעה / עוררות
	3	3	יוזמה, בחירה

שטח : 3.10 x 7.35

המתקן - קפיץ.

עמידה	קורה	נדנדה	מושב לקבוצה	מושב ליחיד	סוג תחום ← ↓
3	5	3	3	4	תנועתי
1	3	1	1	1	תחושתי מגע תנועה
5	5	3	2	2	שיווי משקל
2	2	2	2	2	התמצאות במרחב
1	1	1	1	1	לימוד קוגניטיבי
		3	3		חברתי
1	1	2	1	3	עצמאות
2	2	2	2	2	רגיעה / עוררות
2	2	2	2	2	יוזמה, בחירה

שטח: קוטר 1.45 מ' קפיץ לנכים: 4.40 x 2.90 מ'.

המתקן - מגלשה..

	גלית	גלילים	ספירות	ישרה	סוג ← תחום ↓
	4	4	4	4	תנועתי
	5	5	5	5	תחושתי מגע נגיעה
	3	3	3	3	שיווי משקל
	3	3	3	3	התמצאות במרחב לימוד קוגניטיבי
	2	2	2	2	חברתי
	4	4	4	4	עצמאות
	4	4	4	4	רגיעה / עוררות
	3	3	3	3	יוזמה, בחירה

שטח: מינימום - 6.10 x 3.0 מ', מינימום לכסא גלגלים: 4.40 x 7.80 מ'

המתקן קרוסלה.

	לכסא גלגלים	קבוצתי בישיבה	קבוצתי בעמידה	ליחיד	סוג ← תחום ↓
	5	5	5	5	תנועתי
	4	1 4	2 4	1	תחושתי מגע (תנועה)
	1	2	5	3	שיווי משקל
	4	4	4	4	התמצאות במרחב
	2	3	3	3	לימוד קוגניטיבי
	1	4	4	1	חברתי
	2	2	2	4	עצמאות
	4	4	4	4	רגיעה / עוררות
	3	3	3	3	יוזמה, בחירה
מומלץ להשתמש בקרוסלות ללא מוטות שמסתובבות לאט (עם הגבלת מהירות הסיבוב.	שטח : קוטר 7.40 מ'	שטח : קוטר 5.60 מ'	שטח : קוטר 5.10 מ'	שטח : קוטר 4.00 מ'	הערות.

שטח : קוטר 5.10 מ'

המתקן - משחקי כדור.

	שער לכדורגל / להוקי	קליעה למטרה	רשת סל	משפך סל	סוג ← תחום ↓
	5	5	4	5	תנועתי
	2	2	2	2	תחושתי מגע
	4	4	4	4	שיווי משקל
	5 3	5 3	5 3	5 3	התמצאות במרחב לימוד קוגניטיבי
	5	5	3	3	חברתי
	5	5	5	5	עצמאות
	5	5	5	5	רגיעה / <u>עוררות</u>
	4	4	5	5	יוזמה, בחירה

המתקן - נופש פעיל (סולמות).

פירמידו ת	חבל טיפוס	טבעות	חבלים	הליכת ידיים אופקי	סוג ← תחום ↓
5	5	5	5	5	תנועתי
3 3	3 3	3 3	3 3	3 3	תחושתי מגע תנועה
5	5	5	5	5	שיווי משקל
5	5	5	5	5	התמצאות במרחב
3	2	2	2	2	לימוד קוגניטיבי
3	1	1	1	1	חברתי
3	3	3	3	3	עצמאות
1	1	1	1	1	רגיעה / <u>עוררות</u>
2	2	2	2	2	יוזמה, בחירה

שטח : מבוך סולמות - 5.40 x 5.40 מ'

המתקן - נופש פעיל (סולמות).

	מקבילית	מבוך	תוף מסתובב	מתח	סוג ← תחום ↓
	5	5	5	5	תנועתי
	3 3	3 5	1 4	1 3	תחושתי (מגע) תנועה
	4	3	5	5	שיווי משקל
	4 1	5 3	4 1	4 1	התמצאות במרחב לימוד קוגניטיבי
	1	3	1	1	חברתי
	2	2	2	2	עצמאות
	2	2	3	2	רגיעה / עורות
	3	3	4	4	יוזמה, בחירה

המתקן - מנהרה.

קוטר משתנה	זוית	אורכים שונים	טבעות מתכת	חבית מחוררת	סוג ← תחום ↓
5	5	5	5	5	תנועתי
3	3	2	3	3	תחושתי
1	2	1	2	1	שיווי משקל
1	3	4	3	3	התמצאות במרחב
1	1	2	2	2	לימוד קוגניטיבי
2	2	2	2	2	חברתי
4	2	1	1	1	עצמאות
1	1	1	1	1	רגיעה / עוררות
1	3	3	2	3	יוזמה, בחירה

שטח : 7.85 x 3.10 מ'

המתקן - גשר.

סוג ← תחום ↓	קבוע	חבלים	שרשראות	רשת	בגובה אחיד משתנה
תנועתי	3	4	5	5	5
תחושתי	2	4	4	5	4
שיווי משקל	2	4	5	4	2
התמצאות במרחב	2	2	3	3	4
לימוד קוגניטיבי	1	2	2	2	3
חברתי	1	1	2	3	3
עצמאות	1	3	3	3	3
רגיעה / עוררות	2	3	3	3	4
יוזמה, בחירה	3	4	4	4	4

המתקן - מגדלים ועזרי טיפוס.

גבהים שונים	קיר טיפוס אינדיאני	קיר טיפוס חבלים / רשתות	סולם	מדרגות	סוג ← תחום ↓
5	5	5	5	4	תנועתי
5	5	5	4	4	תחושתי מגע תנועה
5	5	5	5	4	שיווי משקל
4	4	4	4	5	התמצאות במרחב
4	3	3	3	3	לימוד קוגניטיבי
3	1	1	1	1	חברתי
3	3	3	3	1	עצמאות
1	2	2	2	1	רגיעה / <u>עוררות</u>
1	1	1	1	1	יוזמה, בחירה

המתקן - מגדלים ועזרי טיפוס.

	ספירת טיפוס	צינור טיפוס	רמפות	גודל וצורת המשטח	סוג ← תחום ↓
	5	5	3	1	תנועתי
	5	4	2	3	תחושתי
	5	5	1	2	שיווי משקל
	3	3	1	3	התמצאות במרחב
	1	1	1	1	לימוד קוגניטיבי
	1	1	1	2	חברתי
	1	1	3	2	עצמאות
	3	1	1	1	רגיעה / עוררות
	3	1	1	1	יוזמה, בחירה

המתקן - פינת ישיבה.

	דשא מוצל	שולחן וכסאות	ספסל מוצל	ארגז חול	סוג ← תחום ↓
	3	1	1	3	תנועתי
	5	1	2	5	תחושתי מגע
	2	1	1	2	שיווי משקל
	2	2	2	1	התמצאות במרחב
	2	3	3	3	לימוד קוגניטיבי
	4	4	3	5	חברתי
	2	1	1	2	עצמאות
	3	3	3	5	<u>רגיעה</u> / עוררות
	3	3	3	5	יוזמה, בחירה

מוקדים מומלצים בחצרות:

שולחן חול מים/בוץ	צלילים = חביות, תופים גדולים, חליל פאן	גרוטאות = קופסאות קרטון, בדים	פינת חי	יצירה	סוג ← תחום ↓
	4		4	3	תנועתי
5	5	5	5	5	תחושתי
				3	שיווי משקל
4	4	3	5	4	התמצאות במרחב
5	5	5	5	5	לימוד קוגניטיבי
5	5	5	5	5	חברתי
5	5	5	5	5	עצמאות
3	5	5	5	5	רגיעה / עוררות
5	5	5	5	5	יוזמה, בחירה

מוקדים מומלצים בחצרות:

		גינה טיפולית	אמפי	שק איגרוף	סוג ← תחום ↓
		3	4	5	תנועתי
		5	1	4	תחושתי
		2	3	3	שיווי משקל
		5	3	3	התמצאות במרחב
		5	5	2	לימוד קוגניטיבי
		4	5	3	חברתי
		4	3	3	עצמאות
		5		5	רגיעה / עורות
		4	3	3	יוזמה, בחירה

עקרונות לבניית מתקן משולב

אילוצים של שטח או צורך במתקן מורכב ואתגרי מביאים להקמת מתקן משולב. המתקן מורכב מצירוף של מספר אלמנטים אשר בנסיבות אחרות יכולים להיות מתקנים עצמאיים.. אלמנטים אלו מצורפים יחד ויש ביניהם מעברים מסוגים שונים. המתקן המשולב מאפשר מיגוון פעילויות במתקן אחד.

חשיבות הפעילות על מתקני חצר משולב

מתקני השעשועים וגני המשחק המשולבים עברו בשנים האחרונות מהפך. איכות החומרים ורמת הגימור והביצוע, הפכו גם את המתקן המשולב למוצר צריכה מתוכנן היטב, אסתטי מעניין ובטיחותי. עבודה מתוכננת וממוקדת על מתקן המשחק המשולב תתרום לבריאותו הנפשית, הגופנית, החברתית, והאינטלקטואלית והרגשית של המשתמש.

הצעה לשילוב רכיבים במתקן חצר משולב

בכל מתקן קיימים דרכי עליה וירידה שונים, רמפות - משטחי חיבור ומעברים ביניהם.

דרכי עליה וירידה

למיצוי האפשרויות במתקן, מומלץ שיהיו בו אמצעי עליה ברמות קושי שונות ולפחות גרם מדרגות נוח אחד. ניתן לגוון את המתקן באמצעי עליה שונים כגון - קירות וסולמות טיפוס (מחבלים, עץ ועוד).
דרכי הירידה יהיו מורכבים ממדרגות ומעקה, מגלשות מגבהים שונים (עד 2.00 מטר) ומעמודי גלישה. קיימים מבחר מגלשות רב. רוחב המגלשה ניתן לשינוי. ישנן מגלשות רגילות - גליות - ספירליות או מגלשת גלילים.

משטחי דריכה - רמפות

על הרמפות מתבצעים המעבר והמנוחה בין הגשרים השונים ולכאן מגיעים משטחי הטיפוס, העליה והירידה השונים.
משטחי חיבור יש אפשרות לגוון בצבעים ומרקמים שונים.
ניתן לקבל רמפות במידות סטנדרטיות של 1 מ' x 1 מ' או יותר. כמו כן ניתן להצליל משטחים אל. ויש לדרג את גובה הרמפות מגובה של כ - 0.5 מטר מפני הקרקע ועד ל - 2.00 מטר גובה. יש להקפיד על מעקות על פי התקן.
על מנת לאפשר משחק מורכב, רצוי שבכל מתקן יהיו לפחות 5 רמפות (כלומר 4 מעברים).

מעברים

קיימים גשרים ומנהרות זחילה שונים. ניתן להציב גשרים יציבים או מתנדנדים בדרגות ובכיוונים שונים. הגשרים עשויים מעץ, חבלים או שרשראות. לרוב יהיו הגשרים אלכסוניים שכן גובה הרמפה ממנה יוצאים יהיה שונה מגובה הרמפה אליה מגיעים. על המעקות בצדדים להיות תקינים. מנהרת זחילה. קיימות מנהרות בקטרים שונים. חשוב להתאים את הקוטר לרמת הניידות ולגודלם הפיזי של החניכים. אין למקם מנהרת זחילה בתחילת המסלול שכן פעילות זו עוצרת את הילדים מכניסה ספונטנית למתקן.

דוגמאות:

מתקן בסיסי לילדים צעירים:

מגלשת גלילים, מחוברת למגדל שיש בו לפחות שני אלמנטים של טיפוס כמו מדרגות וקיר טיפוס, מנהרה אלכסונית, או גשר שרשראות. בצידי המתקן להוסיף נדנדות מסוגים שונים: נדנדה בודדת, מאזניים, קבוצתית, קפיץ, קרוסלה ועוד. ככל שהמקום רחב יותר, אפשר להוסיף אלמנטים נוספים.. אלמנטים אלו מאפשרים התייחסות לתחומים רבים, במינימום מקום ובחסכון בכוח אדם להשגחה.

מתקן בסיסי למתבגרים:

יכול רמת אתגר מגוונת ככל האפשר עם אלמנטים הדורשים תכנון וכן מצבים המזמנים התייחסות חברתית: מתקני נופש פעיל עם קירות ואביזרי טיפוס, נדנדת ספסל. רצוי לשים שתי מגלשות גלילים זו בצד זו. מומלץ להציב פחות נדנדות ויותר מתקנים הדורשים שווי משקל כמו, גשרים, קורות, שינויים בזוויות של רמפות וכדומה. מומלץ שהמתקן יהיה בדרגות קושי שונות המאפשרות חזרה אחורה או ירידה ללא חווית כישלון.

דרישות טכניות

תנאי השטח

להקמת מתקן משולב, נחוץ שטח של לפחות 10 מ'x10 מ'. בשטח זה ניתן לבנות מתקן ששטחו- 8 מ'x 8 מ'.
להקמת מתקן משולב לנכים נחוץ שטח של לפחות-13 מ'x 18 מ'..
מומלץ שטח מישורי..יש לבחון מרחק מצמחיה , עצים, חלונות או איזור לימודי.

בטיחות

שטח המתקן יכוסה במצע בטיחותי תקני. המתקן יתוכנן ויותקן על ידי חברה המאושרת על ידי מכון התקנים הישראלי.
הפעילות על המתקן תתבצע בהשגחת מטפל או איש צוות מהמסגרת. בכל פעילות חייבים להיות לפחות שני מבוגרים, בשטח המתקן.

כוח אדם

מומלץ כי על המתקן יפעלו בו זמנית חמישה עד שמונה ילדים (הניידים בכוחות עצמם) ושני מנחי פעילות. האוכלוסיה שאינה נידת בכוחות עצמה, ישתנה היחס ולשני תלמידים יהיה מטפל אחד או טיפול אינדיבידואלי.
. משך הפעילות הרצוי הינו לפחות פעמיים-שלוש בשבוע, בין חצי שעה לשעה לפחות.
בהפעלת ילדים צעירים, מומלץ לפצל את הפעילות למספר פעמים, לפרקי זמן שלא יעלו על עשרים דקות בכל פעם
אופי הפעילות יכול להיות בחוג מונחה בעל מטרות חינוכיות –לימודיות או כפרק של פעילות חופשית המשתלב בסדר היום של התלמיד.
על מנחה הפעילות הראשי להיות בעל תואר בחינוך גופני, תרפיסט או לעבור הכשרה מתאימה בתחום זה..

מוקדים בחצרות

1 חומרים ממוחזרים - או פינת גרוטאות

שימוש באבזרים מחיי היום-יום (המכונים גם גרוטאות), נותן לחצר מימד נוסף של חיבור לסביבה הטבעית והרחבת מיגוון ההתנסויות. שימוש באלמנטים אלו מחייב התחשבות בהיבטים בטיחותיים ודורש השגחה קפדנית ביותר, בראיה פרטנית ובהתייחסות לאיפיון הלקוח המשתמש. לתכנון הרכב החצר הממוחזרת, יש להתייעץ עם הצוות הרב-מקצועי במסגרת, בבחירת האבזרים ומיקום הצבתם, בתכנון הפעילות ובהגדרת הנחיות השימוש הבטוח בה. בחצר זו ניתן להשתמש במיגוון חומרים המאפשר פיתוח יצירתיות, הפעלת דמיון, שימוש בחושים וגם יוזמה ושיתוף של המשתמשים, שיכולה להתבטא בהבאת אבזרים (שאינן בהם צורך בבית) מבתיים.

חומרים לדוגמא:

קופסאות קרטון בגדלים שונים, שניתן להכנס לתוכן, ליצור מהן מחילות זחילה, לפתוח בהם חלונות. כלים, סירים, מכסים, מיכלים שקופים ואטומים, צינורות תלויים, המאפשרים יצירת פינת צלילים, למשל. בדים במרקמים ובדרגות שקיפות שונות. צינורות בקוטרים שונים המאפשרים דיבור, האזנה וצפיה דרכם. גלגלים וצמיגים, פריטי ריהוט מכשירים עם כפתורים, ידידות, לחצנים (שאינם מתפרקים לחלקים הניתנים לבליעה) ועוד, כיד הדמיון הטובה עליכם.

בחצר הממוחזרת ניתנת ההזדמנות לעודד יזמות יצירתית של המשתמשים והצוות, האפשרות לגמישות, לשינוי הסביבה, להתאמתה לצרכים משתנים של האוכלוסיה וכל זאת בעלויות מינימליות(אם בכלל) ובחדוות יצירה.

בחצר הממוחזרת, בעלת אפשרויות הגיוון והבחירה, באה לידי ביטוי התפיסה, הרואה בפעילות בחצר זמן של הנאה, באמצעותה יכול המשתמש להכיר את עצמו טוב יותר

ו,ללמוד מה מהנה אותו באופן אישי

2. גינון טיפולי

ראיית כל מרכיבי החצר כמכלול המאפשר פעילות מגוונת, מכניסה גם את נושא הגינון או העבודה עם צמחיה, כחלק בלתי נפרד מהפעילות במסגרת. הגן מהווה סביבה מעודדת וטיפולית המקשרת בין נושאים של טיפוח האסתטיקה ושיקום למצבו האישי של לקוח המסגרת..

המגע עם צמחיה מסוגים שונים-תבלין, נוי ואחרים, תורם לגריה רב חושית., מיגוון העבודות בגינה מסייע להפעלת כישורי יסוד כמו-בחירת אפשרויות קיימות, קביעת סדר עדיפויות וקבלת החלטות.. העבודה תורמת לצמצום תחושת הבדידות של הלקוח ע"י

פתיחת דו-שיח עם צמחים או בעלי-חיים, לשיפור הדרגתי של הדימוי העצמי ע"י נטילת חלק בעשייה מקובלת, ולו באופן פסיבי.

פעילות הגינון יכולה להתבצע בשטח פתוח שיועד לכך או בחממה החממה מאפשרת תנאים מבוקרים יותר.

בתכנון ובניית הגינה הטיפולית מומלץ להתייחס לשלושה עקרונות בסיסיים:

א. לאפשר נגישות מירבית לנוחות המטופלים, למשל על ידי מתן האפשרות לעבוד בשולחנות עבודה המתוכננים ליושבים בכיסאות גלגלים או בערוגות מוגבהות.

ב. לשמור על ייחודה הטבעי של הגינה, ככל שניתן.

ג. ליצור אותה כמקום לבילוי ולהפגת מתחים.

מיקום ורכיבים

מיקום החממה, או אתר הגינון הטיפולי, יקבע על דעת הצוות הרב-מקצועי בשילוב איש מקצוע מתחום הגינון הטיפולי.

באיזורים בהם יש חשש סביר לפגיעה והשחתה, מומלץ למקמה במיתחם פנימי או בנוי בחלקו, אולם אז נמנעת התייחסות בו זמנית לפעילות בערוגות שמחוץ למבנה החממה.

רצוי שהחממה תהיה ממוזגת ובעלת קירות שקופים.. בחממה יהיו שולחנות, מדפים, מערכת השקייה ממוחשבת ואמצעי עבודה מותאמים לגיל ולניידות אוכלוסיית המסגרת.

לפיתוח נושא הבילוי וההרגעות, ניתן לשלב בחממה בריכת דגי נוי צמחי מים ומתקנים המופעלים באמצעות מים ובסמוך להקים סככה הכוללת ערסלים ספסלים מתנדנדים ואפשרות להשמעת מוזיקה.

ניתן להקים גינה טיפולית בצורה מודולרית.. מומלץ לצוות הרב-מקצועי של המסגרת להתייעץ עם איש המקצוע בתחום להקמת הגינה במפרט ובהיקף המתאימים לאוכלוסיית היעד

3.3 פינת-חי

פעילות עם בעלי-חיים (בדומה לגינון הטיפולי), מהווה "כוח מרפא של הטבע". היא מאפשרת לאוכלוסייה עם צרכים מיוחדים לשמור על קשר חיוני, ראשוני עם הטבע, על החיוניות של האינסטינקטים ועל הצלם הפנימי של עצמם.

הקשר עם בעלי – החיים מרחיב את מיגוון האפשרויות הטיפוליות וההתנסויות החווייתיות הבלתי אמצעיות של הילדים או הבוגרים במסגרת. ומאפשר להם לממש את היכולות החיוביות שלהם.

בעבודה בפינת חי ניתן להתייחס לארבעה מישורים:

מסגרת לימודית- העבודה עם בעלי חיים מאפשרת לימוד חווייתי הפועל על חושים רבים ועוקב אחר מעגל החיים.

מסגרת טיפולית- הקבלה ללא תנאי, הנוצרת באמצעות הקשר שבין האדם והחיה, מאפשרת יצירת אמון, משפרת דימוי וביטחון עצמי, מפתחת תחושת שליטה ומפוגגת את בדידותו תפישת החיה כידיד, מעשירה את עולמו הרגשי והחברתי של המטופל.

מסגרת תעסוקתית-שילוב של האוכלוסיה במסגרת בטיפול השוטף בפינת החי. הפינה מאפשרת גם לאוכלוסיה עם מוגבלויות פיזיות, מוטוריות ושכליות קשות, להשתלב בתעסוקה.

שילוב הקהילה-במסגרות המעוניינות במבקרים מהחוץ, יכולה פינת החי להוות מוקד משיכה המאפשר מיפגש של אוכלוסיית המסגרת עם אוכלוסיות רגילות.

בקרב אנשי המקצוע יש תפיסה, הרואה בפינת החי בחצר, שלב אחרון בתהליך מודולרי, המתחיל בעבודה ברמת הפרט והקבוצה בחדר או בכיתה, ממשיך לחללים משותפים כמו פרוזדור ומשם יכול לצאת לחצר.

לפי תפיסה זו, בחירת סוגי בעלי החיים שיהיו בפינה היא פועל יוצא של העבודה בחדרי הפעילות, של ההתחברות האישית והקבוצתית לבעל החיים. סוגי ומיני בעלי החיים יותאמו לצרכים הייחודיים של אוכלוסיית המסגרת.

פינת חי בחצר מיועדת בראש ובראשונה לבעלי חיים גדולים שאין אפשרות להחזיקם בתוך מבנה, כמו –תרנגולות ברווזים, כבשה, חמור.

בעלי חיים קטנים כמו- ארנבות, תוכים וזוחלים למיניהם, ניתן ואף מומלץ להחזיק בסביבה מוגנת, בתוך מבנה או בכלוב גדול הממוקם במיתחם הגובל בקירות המבנה ואינו חשוף לעיני העוברים ושבים מחוץ למסגרת.

כלוב גדול בחצר מאפשר גישה לבעלי חיים, הנמצאים בתוכו באופן חופשי ובו זמנית ניתן לאכלס בו בעלי חיים בכלובים קטנים יותר, אשר נמצאים באחריות אישית של התלמיד או המבוגר במסגרת..

בכלוב יש לאכסן את סוגי המזון הצריכים להיות זמינים למטפלים בבעלי החיים וכן אביזרי עזר למשחק וטיפול שיאפשרו פעילות רציפה וגמישות במענה לצרכים טיפוליים.

תנאים בסיסיים

גידול של בעלי חיים במסגרת מחייב התייחסות ודאגה לרווחתם המירבית. בהתאם לכך יש להקפיד על התנאים הבאים:

מצב חברתי-יש לנחזיק את בעלי החיים במבנה החברתי האופייני להם.

כלוב מתאים- יש להקפיד על התאמת הגודל, המבנה, הריהוט, ריפוד, חימום/קירור, שמש/צל בהתאם למין בעל החיים.

כלוב-לכלוב גדול נחוץ שטח של לפחות-3מ' X 2מ', משטח מבוטן. מומלץ למקם אותו בסמיכות לאחד מקירות המבנה העורפיים. אולם לא בסמיכות רבה לחדרי פעילות.

הכלוב מורכב מדפנות עשויות רשת סורג עם ציפוי של מחצלאות קש הניתנות להסרה לפי צורכי התאורה והאוורור, עם קירוי.

פינה פתוחה- לבעלי חיים גדולים, נחוץ שטח מגודר המאפשר מרחב מחיה, לפחות חמישים מ"ר. באיזור הניתן להצללה.

חיבור למערכות ביוב, מים וחשמל הינו תנאי בסיסי. בשתי האפשרויות.

האכלה- יש להקפיד על מזון מתאים, חלוקתו בזמנים הנכונים ובאופן הנכון.

פעילות עם בעלי החיים-יש להקפיד על שעות פעילות "סבירות". חשוב צמאד להימנע מ"העסקת יתר".

טיפול וטרינרי-יש צורך במעקב חודשי של וטרינר, בהקפדה על חיסונים מתאימים.

מומלץ לפעול עם בעלי חיים מאולפים או כאלה ש"הוחתמו" והורגלו מקטנותם לחברת בני אדם.

בנית מתקנים על גג - על משטח בנוי

דרישות בסיסיות

יש צורך בהיתר בניה ממהנדס בנין מוסמך.

יש לרצף את השטח במצע רך, בולם זעזועים בטיחותי.

יש להקפיד על מעקה גבוה, בנוי, בגובה של מאה ועשרים ס"מ לפחות, ומומלץ יותר.

יתרונות

התנועה על כסאות גלגלים על משטח בטון היא נוחה מאד, קלה ובטיחותית.

יש להצל לפחות חלק משטח הגג..

חסרונות

שטח המקום מצומצם בדרך-כלל, המשטח קשה, דורש הכנה של גדרות גבוהים מסביב ומגביל את מיגוון הפעילויות.

מתקנים לנכים בכסאות גלגלים:

לנכים הצמודים לכסאות גלגלים יש לארגן מתקנים יחודיים. (יש בשוק יצרנים המתמחים בכך).
המתקנים הפאסיביים הרלוונטים הם: נדנדה וקרוסלה (מותאמים). כמו כן, ניתן לארגן מערך נוח של רמפה ועלייה שממנה ניתן לגלוש באופנים שונים.
יש לתת את הדעת לעוגנים מתאימים ולקשירות אשר יבטיחו שימוש בטוח במתקנים.

בהתייחס למשתמשים נכים, שאינם ניידים בכוחות עצמם -
בקביעת רוחב הרמפה יש להתחשב בשטח שתופס הנכה בכסא גלגלים והמלווה. שלו.
יש לקחת בחשבון את המאמץ הנדרש מצד כח האדם המלווה.

חשוב ליצור אפשרות ליציאה עצמאית של היושבים בכסאות גלגלים מהמבנה לחצר.

חצר לבוגרים, גילאי 15 +

בתכנון החצר יש לשתף את הבוגרים עצמם כחלק מתפיסה של פיתוח איכות חיים ושיתוף בתהליך קבלת החלטות.
ההתייחסות לבוגרים מחייבת עיצוב חצר באופן שיתאים לגילאים בוגרים ויכול מתקנים המפיקים פעילות גופנית (לא משחקים).
יש להתייחס למשקלם וגובהם של המשתמשים, להתאים להם מתקנים העוסקים בספורט. לסוגיו.
מתקנים המיועדים במקור לילדים צעירים, מומלץ להתקין לאחר בדיקה עם הצוות ועם המשתמשים, באיזו מידה המתקנים מעניינים, מאתגרים ומכבדים אותם.. בכל מקרה, מומלץ על שינוי הרכב החומרים מחומר פלסטי צבעוני ילדותי

לעץ, ועל שינוי גודל הפתחים, רוחב המגלשה למשל וזוויות השיפוע, כך שיתאימו למימדים של בוגר..

יש חשיבות ליצירת פינות המאפשרות מפגשים חברתיים בהרכבים שונים. פינת-חי וגינון טיפולי, לדוגמא, יאפשרו הפקת איכויות מהחצר וגריה לפעילות.

החצר על מתקניה, מציעה חוויה מהנה, פעילה ומגרה. היא מהווה סביבה המזמינה את המשתמש בה להנאה לבילוי, ללימוד תרגול ויצירת קשרים חברתיים.

כדאי ורצוי להשתמש במגוון הפעילויות שמזמנת החצר ומתקניה באופן רצוף וקבוע, שכן אנו משיגים בכך "שילוב מנצח" של הנאת המשתמש בד בבד עם התפתחות רב תחומית.

במהלך העבודה על החוברת הצטבר אצלנו ידע ונסיון בנושא החצרות אותו נשמח לחלוק אתכם בעת הצורך. לפניית לייעוץ בנושא זה ניתן לפנות אלינו לקרן "שלם"- לריבה מוסקל.

מקורות נוספים

חינוך גופני וספורט לאוכלוסיות בעלות צרכים מיוחדים-שרמן עטרה, הוצאת ספרים ע"ש עמנואל גיל-מכון וינגייט, התשנ"ו-1995.
מדריך לתכנון בתי-ספר בחינוך המיוחד- המכון לפיתוח מבני חינוך ורווחה-ת"א-1996.

חצר הגן-מדריך לגננת-הוצאת האגף לתוכניות לימודים, משרד החינוך-1995.
חצר בית הספר כמקום-יעל מוריה, סיגל ברנר-במועצה לישראל יפה-ת"א-1995.
על ילדים חושים ותנועה-מדריך לגננת-הוצאת האגף לתוכניות לימודים-משרד החינוך-תשנ"ט.
נספח-

שינוי מבוקש	שימושים בחצר	חצר נפרדת לכל כיתה
-------------	--------------	--------------------

שינוי מבוקש	שימושים בחצר	חצר נפרדת לכל כיתה
-------------	--------------	--------------------

גיל מספר כיתות	תפקוד	כמות מתקנים
----------------	-------	-------------

-	יותר מ - 5	מילדים עצמאיים ועד ילדים סעודיים	3 - 21 6 כיתות
+	יותר מ - 5	פיגור קשה עמוק וסעודי - מוגבלים	3 - 7 3 כיתות
+	יותר מ - 5	חלק עם כסאות גלגלים מרביתם עצמאיים	6 - 21 11 כיתות

+	יותר מ - 5	6 סעודיים, 12 ניידים	3 - 7 3 כיתות
+	יותר מ - 5	ניידות - חלקי פגור - בינוני קשה כולל סעודיים	3 - 8 4 כיתות
-	יותר מ - 5	בינוני, קשה וסעודי	6 - 21 6 כיתות
-	יותר מ - 5	חלקם עצמאיים, מוגבלים חלקית וסעודיים	6 - 21 10 כיתות
-	יותר מ - 5	כל הילדים הולכים, מסורבלות בדרגות שונות	7 - 21 7 כיתות
+	3 מתקנים	מסורבלים בדרגות שונות	3 - 7

			2 כיתות
+	סככות עם שולחנות + פינת חי	מרותקים לכסאות גלגלים	18 - 35 5 כיתות
+	יותר מ - 5	15 בכסאות גלגלים וניידים	7 - 21 9 כיתות
+	יותר מ - 5	4 לא ניידים	3 - 7 3 כיתות
+	4	ניידות בינונית	5 - 21 6 כיתות
+	3	50% עצמאיים וחלקם בכסאות גלגלים	3 - 21 19 כיתות

MADR9